

ลักษณะทางจิตวิทยาและอื่น ๆ ของผู้ต้องการบุตรในอุคมคติ

ในการศึกษาจำนวนบุตรในอุคมคติของประชากรในหลายประเทศ ได้มีการพิจารณาถึง ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้ที่เป็นตัวอย่างในการศึกษาเป็นสำคัญ แต่ได้พบว่า ปัจจัยอื่นนอกเหนือจากปัจจัยหลักทั้งสองก็มีความสัมพันธ์กับการกำหนดจำนวนบุตรในอุคมคติด้วย ดังนั้น ในบทนี้จะได้พิจารณาถึงลักษณะทางจิตวิทยาและลักษณะอื่น ๆ ที่น่าจะมีส่วนเกี่ยวกับการกำหนดจำนวนบุตรในอุคมคติของสตรี ได้แก่จำนวนพี่น้องรวมมารดาของสามี

ทัศนคติของสามีในเรื่องจำนวนบุตรในอุคมคติของสามีจากการสอบถามภริยา ระดับความรู้เกี่ยวกับการป้องกันการปฏิสนธิของสตรี

๑. จำนวนพี่น้องรวมมารดาของหัวหน้าครัวเรือน

การที่ได้อัดเอาปัจจัยนี้รวมไว้กับเรื่องปัจจัยทางจิตวิทยา ก็ด้วยความเข้าใจว่า ขนาดของครัวเรือนให้กำเนิดควรจะมีอิทธิพลเหนือความรู้สึกนึกคิด และความต้องการในเรื่องจำนวนบุตรในอุคมคติของบุคคล ในสังคมไทยซึ่งสามีมักจะเป็นผู้นำในครัวเรือน จำนวนพี่น้องรวมมารดาของหัวหน้าครัวเรือนชายเหล่านี้ ควรจะมีอิทธิพลต่อจำนวนบุตรในอุคมคติของภริยา ตามตารางที่ ๒๐ พบว่า โดยทั่วไปไม่มี ความแตกต่างในเรื่องจำนวนบุตรในอุคมคติระหว่างสตรีที่สามีเกิดมาในครอบครัวขนาดใหญ่กว่าขนาดเฉลี่ยของครัวเรือนไทยตามการทำสำมะโนประชากรเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๓ ซึ่งเท่ากับ ๘.๗ และที่สามีมีครอบครัวให้กำเนิดขนาดเล็กกว่า และเมื่อแยกพิจารณาตามจำนวนบุตรที่มีอยู่จริง ก็พบว่า จำนวนบุตรในอุคมคติของภริยาหัวหน้าครัวเรือนซึ่งมีบุตรที่มีชีวิตเท่ากัน ไม่แตกต่างกัน ในกรณีของการไม่ตอบ ไม่ทราบ ในเรื่องจำนวนพี่น้องรวมมารดาสามี ปรากฏว่ามีจำนวนค่อนข้างมาก เพราะได้มีการรวมเอาสตรีซึ่งสามีมิได้ให้สัมภาษณ์ไว้ในข่ายการศึกษานี้

ตารางที่ ๒๑ จำนวนบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ยต่อภริยาหัวหน้าครัวเรือน อายุ ๑๕-๕๔ ปี
หนึ่งคน จำแนกตามจำนวนบุตรที่มีอยู่ และจำนวนพี่น้องร่วมมารดาของสามี

จำนวนบุตร ที่มีอยู่	จำนวนพี่น้องร่วมมารดาของสามี			
	รวม	๑-๒	๓ คนขึ้นไป	ไม่ทราบ
รวม	๕.๑ (๒๕๒)	๕.๐ (๒๕๐)	๕.๑ (๒๖๕)	๕.๒ (๑๕๓)
ไม่มี	๒.๕ (๕๕)	๒.๕ (๑๕)	๒.๕ (๒๕)	๓.๕ (๕)
๑-๒	๓.๕ (๑๖๕)	๓.๐ (๒๓)	๓.๒ (๒๒)	๓.๕ (๓๕)
๓-๔	๕.๒ (๑๕๓)	๕.๒ (๓๕)	๕.๒ (๕๑)	๓.๕ (๕๒)
๕-๖	๕.๖ (๑๖๕)	๕.๕ (๓๕)	๕.๖ (๒๑)	๕.๕ (๓๓)
๓ คนขึ้นไป	๕.๓ (๑๑๐)	๕.๓ (๕๕)	๕.๓ (๕๑)	๕.๓ (๒๐)

- จำนวนสตรีที่ศึกษาจาก ๔๐๒ เป็น ๒๕๒ เพราะศึกษาเฉพาะ
ภริยาหัวหน้าครัวเรือน

๒. จำนวนบุตรในอุคมคติของสามีจากความถี่ของภริยา

ตามลักษณะการเก็บข้อมูลของโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและประชากร ได้มีการถามถึงจำนวนบุตรที่สามีและภริยาต้องการเมื่อแรกสมรส และยังคงมีการถามคู่สมรสถึงความต้องการของอีกฝ่ายในเรื่องดังกล่าว การศึกษาตามตารางที่ ๒๒ เป็นการศึกษาจำนวนบุตรในอุคมคติของภริยากับจำนวนที่ภริยาคิดว่าสามีต้องการ พบว่า ถ้าภริยาคิดว่าสามีมีบุตรในอุคมคติหลายคน จำนวนบุตรในอุคมคติของสตรีก็จะเพิ่มขึ้น กล่าวคือ เมื่อสตรีคิดว่าสามีมีบุตรในอุคมคติประมาณ ๑ - ๒ คน จำนวนบุตรในอุคมคติโดยเฉลี่ยต่อสตรีเท่ากับ ๒.๒ คน และเพิ่มเป็น ๓.๕ และ ๔.๖ เมื่อคิดว่าสามีต้องการบุตร ๓ - ๔ และ ๕ - ๖ คน ส่วนผู้ที่คิดว่าสามีมีบุตรในอุคมคติ ๗ คนขึ้นไป จำนวนบุตรในอุคมคติเท่ากับ ๖.๓ แต่อาจจะเป็นไปได้ในทางกลับกันก็ได้ว่า เพราะสตรีเหล่านั้นมีบุตรในอุคมคติหลายคน จึงคิดว่าสามีก็ต้องการมีบุตรหลายคนด้วย เมื่อศึกษาความสัมพันธ์ของจำนวนบุตรที่มีอยู่จริงก็ปรากฏเป็นแบบแผนเดียวกันนี้ทุกกลุ่ม แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนบุตรในอุคมคติของสามีจากความถี่ภริยาที่เกี่ยวข้องกับจำนวนบุตรน้อยกว่า ๓ คน หรือมากกว่า ๘ คนมีน้อย จึงอาจทำให้ข้อมูลมีการผันแปรโตงาย หนึ่ง ในข้อจำกัดอื่น ๆ หมายความว่า ภริยาคิดว่าสามีต้องการมีบุตรจำนวนเท่าไรก็ได้ คำตอบอาจจะเป็นมากที่สุด น้อยที่สุด แล้วแต่บุญแต่กรรม ซึ่งตัวอย่างมีน้อยรายมากไม่อาจแยกศึกษาให้เห็นได้ชัด

๓. ระดับความรู้เกี่ยวกับการป้องกันการปฏิสนธิของสตรี

ในปัจจุบันนี้ ความรู้ในเรื่องการป้องกันการปฏิสนธิได้แพร่หลายไปสู่ประชาชนแม้ในเขตชนบท ซึ่งจากคำถามหลายข้อของการเก็บข้อมูลนี้ ได้แสดงให้เห็นว่าสตรีที่เป็นตัวอย่างในการศึกษามีความรู้ในเรื่องการป้องกันการปฏิสนธิ ในตารางที่ ๒๓ จึงได้แบ่งความรู้เกี่ยวกับการป้องกันการปฏิสนธิของสตรีเป็น ๔ ระดับ

ตารางที่ ๒. จำนวนบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ยต่อสตรีอายุ ๑๕-๕๕ ปี หนึ่งคน จำแนกตาม
จำนวนบุตรที่มีชีวิต และจำนวนบุตรในอุดมคติของสามีจากความลึกของภริยา

จำนวนบุตร ที่มีชีวิต	จำนวนบุตรในอุดมคติของสามีจากความลึกของภริยา						
	รวม	๑ - ๒	๓ - ๔	๕ - ๖	๗ คนขึ้นไป	ค่าตอบอื่น ๆ	ไม่ทราบ
รวม	๓.๘ (๖๓๘)	๒.๒ (๔๕)	๓.๕ (๒๒๐)	๔.๖ (๑๒๘)	๖.๓ (๕๔)	๕.๓ (๖)	๔.๓ (๑๘)
ไม่มี	๓.๐ (๕๖)	๒.๐ (๑๖)	๓.๕ (๑๘)	๕.๑ (๖)	* (๒)	-	๒.๕ (๑๘)
๑-๒	๓.๓ (๑๘๓)	๒.๒ (๕๕)	๓.๕ (๒๕)	๕.๒ (๑๘)	๗.๐ (๗)	* (๒)	๓.๖ (๔๗)
๓-๔	๕.๑ (๑๖๗)	๒.๕ (๔)	๓.๗ (๔๓)	๕.๒ (๓๕)	๗.๑ (๑๐)	* (๓)	๕.๕ (๒๕)
๕-๖	๕.๕ (๑๓๗)	๒.๕ (๔)	๓.๒ (๒๕)	๕.๐ (๕๖)	๕.๗ (๑๕)	* (๑)	๕.๖ (๒๖)
๗ คนขึ้นไป	๕.๕ (๔๖)	๒.๓ (๗)	๓.๖ (๒๕)	๕.๕ (๖๕)	๖.๕ (๑๗)	-	๕.๗ (๑๗)
ไม่ทราบ	* (๑)	-	* (๑)	-	-	-	-

* ตัวอย่างในประเภทนี้มากกว่า ๕ ราย

$$\chi^2 = ๑๔๔.๓ ; < .๐๕$$

-จำนวนสตรีที่ศึกษาได้จาก ๕๐๒ เป็น ๖๓๘ เพราะศึกษาเฉพาะ
ภริยาหัวหน้าครัวเรือนผู้คิดว่าตนรู้ความต้องการของสามี

ตารางที่ ๑๐๐ จำนวนบุตรโดยอุทิศภักดีโดยเฉลี่ยต่อสตรี ๑๕ - ๔๔ ปี ที่มีอายุ
จำแนกตามจำนวนบุตรที่มีชีวิต และความรู้เกี่ยวกับการป้องกัน
การปฏิสนธิ

จำนวนบุตร ที่มีชีวิต	ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันการปฏิสนธิ				
	รวม	ไม่เคยรู้	เคยได้ยิน	รู้ละเอียด	ไม่ทราบ
รวม	๘.๐ (๘๐๐)	๓.๖ (๑๖๔)	๓.๕ (๔๖๕)	๓.๔ (๑๕๓)	๕.๕ (๑๘)
ไม่มี	๓.๓ (๓๖)	๓.๖ (๑๖)	๓.๖ (๔๑)	๓.๑ (๑๑)	* (๓)
๑ - ๑	๓.๓ (๓๓)	๔.๑ (๕๕)	๓.๐ (๓๔)	๓.๕ (๔๑)	* (๘)
๓ - ๔	๕.๑ (๑๐๓)	๕.๖ (๕๐)	๕.๓ (๖๑)	๓.๔ (๓๑)	* (๓)
๕ - ๖	๕.๕ (๑๑๑)	๕.๕ (๕๑)	๕.๑ (๕๕)	๕.๑ (๓๓)	* (๓)
๗ คนขึ้นไป	๕.๕ (๑๑๓)	๕.๖ (๕๑)	๕.๕ (๕๑)	๕.๕ (๑๖)	* (๖)
ไม่ทราบ	* (๖)	-	* (๖)	-	-

ตัวอย่างประเภทเป็นขยกว่า ๕ ราย

$$\chi^2 = 148.9 \quad p < .05$$

คือ พวกที่ไม่เคยรู้ หมายถึงสตรีซึ่งยืนยันว่าไม่มีความรู้ในเรื่องการป้องกันกาปฏิบัติ
แม่จะไ้มีการถามควยค่าตามธรรมดา และคำถามที่มีลักษณะเป็นการถามว่าโดยเอย
หรือวิธีป้องกันกาปฏิบัติขึ้นมา พวกที่เคยได้ยิน หมายถึงพวกที่รู้จักชื่อวิธีการป้องกัน
การปฏิบัติโดยมีต้องมีการถามนำและมีความรู้พอสมควรในเรื่องวิธีการนั้น ๆ ส่วน
พวกที่รู้ละเอียด หมายถึงผู้ที่รู้จักทั้งวิธีและการใช้อย่างละเอียด โดยอาจจะเป็นผู้ที่
เคยเ้ชมาแล้วก็ได้ ส่วนพวกสุดท้ายคือพวกที่ไม่ได้ทำตอบในเรื่องนี้ จำนวนบุตรใน
อุคคคคของสตรีนั้นจะมีความสัมพันธ์กับความรู้อในเรื่องการป้องกันกาปฏิบัติ ก็โดย
เหตุที่ว่า สตรีในชนบทมักจะมีบุตรมาก และการมีบุตรที่มีชีวิตมากมีผลต่อการกำหนด
จำนวนบุตรในอุคคคค ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากความเชื่อแบบโบราณ ทำให้สตรีไม่
กลามอกว่ามีจำนวนบุตรในอุคคคคคน้อยกว่าจำนวนบุตรที่มีอยู่จริง เพราะเกรงจะเกิด
มีอันเป็นไปแก่บุตรธิดาที่มีอยู่กชนแล้ว แต่กาสตรีเหล่านั้นไ้มีความรู้ว่าการควบคุม
จำนวนบุตรเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ อาจจะทำให้จำนวนกาเกิดลดลง และมีผลต่อ
จำนวนบุตรในอุคคคคค ปรากฏในตารางความรู้เกี่ยวกับการป้องกันกาปฏิบัติว่า
โดยทั่วไปจำนวนบุตรในอุคคคคคของสตรีลดลงเมื่อความรู้เกี่ยวกับการป้องกันกาปฏิบัติ
ของสตรีเพิ่มขึ้น เมื่อพิจารณาตามจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ พบว่า จะมีรูปแบบดัง
กล่าวเฉพาะผู้ที่มีบุตร ๑ - ๒ คน ส่วนสตรีขณะนั้นยังไม่มบุตรเลย แมว่าจะต้อง
กาบุตรในอุคคคคคคน้อย เมื่อเปรียบกับสตรีในกลุ่มอื่น แต่สตรีที่ไม่มีความรู้ในเรื่อง
การป้องกันกาปฏิบัติเลย ก่อนอาจจะมีความต้องการบุตรในอุคคคคคคมากกว่าสตรีที่มี
ความรู้ในเรื่องนี้ ส่วนสตรีที่มีบุตรตั้งแต่ ๓ คนขึ้นไป พบว่า ความรู้เกี่ยวกับการป้อง
กันกาปฏิบัติไม่มีผลกระทบทต่อความต้องการในเรื่องจำนวนบุตร ทั้งนี้น่าจะเนื่องมา
จากสตรีที่มีบุตรมากกว่า ๓ คนขึ้นไป เห็นว่าตนไ้กลจะพวยเจริญพันธุ์แล้ว ถึงจะรู
ก็ไมสนใจจะเ้กาป้องกันกาปฏิบัติดังกล่าว

การศึกษาเปรียบเทียบ

การศึกษาเรื่องจำนวนบุตรในอุคมคติของสตรีภาวะเจริญพันธุ์ ตามลักษณะทางประชากร สังคม เศรษฐกิจ และจิตวิทยา เป็นแนวทางใหญ่ว่าสตรีในลักษณะใดที่ต้องการบุตรในอุคมคตินานับมาก และลักษณะใดที่ต้องการบุตรในอุคมคติจำนวนน้อย ซึ่งการศึกษานี้จะไม่เป็นประโยชน์เท่าที่ควร ถ้าไม่ได้ศึกษาต่อไปถึงว่าจำนวนบุตรในอุคมคติของสามีและภริยาเกี่ยวกัน มีความสอดคล้องกันอย่างไร เพราะลักษณะสังคมไทยเน้นความสำคัญของชายมาก ในขณะเดียวกันการกำหนดจำนวนบุตรในอุคมคตินั้นจะต้องสอดคล้องกับจำนวนบุตรที่คาดว่าจะมีทั้งหมด จึงจะสามารถใช้จำนวนบุตรในอุคมคติเป็นดัชนีวัดแนวโน้มประชากรของประเทศ

จุดมุ่งหมายของการศึกษาในตอนนี้เป็น การเปรียบเทียบจำนวนบุตรในอุคมคตินี้ระหว่างสามีกับภริยาว่าเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร เปรียบเทียบจำนวนบุตรในอุคมคตินี้กับจำนวนบุตรที่สตรีคาดว่าจะมีได้จนกว่าจะมีอายุครบวัยเจริญพันธุ์ ซึ่งยังไม่พบว่าได้มีการศึกษามาก่อนนี้ ตามลักษณะของแบบสอบถามและการเก็บข้อมูลของสถาบันประชากรศาสตร์ ในโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและประชากร มีแบบสอบถามที่เกี่ยวข้องกับความต้องการบุตรเพิ่มทั้งจากสามีและภริยา รวมตลอดทั้งคำถามที่เกี่ยวข้องกับจำนวนบุตรในอุคมคติ ซึ่งลักษณะคำถามเป็นสากลเช่นเดียวกับที่ได้มีการศึกษากันในหลายประเทศ จำนวนคู่สมรสที่ภริยาอยู่ในภาวะเจริญพันธุ์ที่ได้จากการศึกษานี้ ๖๖๕ ราย เนื่องจากข้อจำกัดหลายประการในการนำเสนอข้อมูลจึงทำให้อาจนำเสนอเพียง ๔๔๘ คู่

เปรียบเทียบจำนวนบุตรในอุคมคติของคู่สมรสและระดับการศึกษา

ปรากฏตามตารางที่ ๒๔ ว่า โดยทั่วไปประมาณครึ่งหนึ่งของคู่สมรสทั้งหมด (ร้อยละ ๔๘.๘) มีจำนวนบุตรในอุคมคติเท่ากัน คู่สมรสที่สามีมีบุตรในอุคมคติมากกว่าภริยามีร้อยละ ๓๒.๐ และคู่สมรสที่สามีมีบุตรในอุคมคติน้อยกว่าภริยามีร้อยละ ๑๘.๑ ถ้าแบ่งคู่สมรสทั้งกล่าวเป็น ๒ กลุ่มใหญ่คือ กลุ่มที่คู่สมรสมีจำนวนบุตรในอุคมคติเท่ากัน และที่ไม่เท่ากันจะพบว่ามีสัดส่วนเท่า ๆ กัน เมื่อนำเอาการศึกษาของคู่สมรสเข้ามาพิจารณาด้วยเพื่อที่ว่า ความแตกต่างในเรื่องการศึกษาของคู่สมรสจะทำให้สัดส่วนความแตกต่างหรือคล้ายคลึงกับเรื่องจำนวนบุตรในอุคมคติเปลี่ยนไปหรือไม่ พบว่า ไม่ว่าการศึกษาของสามีจะเท่าหรือสูง-ต่ำกว่าภริยาอย่างไร ก็ไม่มีผลกระทบต่อการที่สามีจะมีบุตรในอุคมคติเท่าหรือต่างจากภริยา

เปรียบเทียบจำนวนบุตรในอุคมคติของคู่สมรสและฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

การศึกษาในตารางที่ ๒๕ มีวัตถุประสงค์ว่า ฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนมีผลต่อการที่จะทำให้สัดส่วนความแตกต่างหรือคล้ายคลึงกันของคู่สมรสในเรื่องจำนวนบุตรในอุคมคติเปลี่ยนแปลงไปบ้างหรือไม่ ปรากฏตามข้อมูลที่เสนอในตารางว่า ฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนจากเกณฑ์ความรู้สึกรู้สึกของผู้สัมภาษณ์ไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ จำนวนร้อยละของคู่สมรสที่ต้องการจำนวนบุตรในอุคมคติเท่าและแตกต่างกัน ใกล้เคียงกัน ประมาณร้อยละ ๕๐.๓ ของคู่สมรสที่มีฐานะยากจนมีความต้องการตรงกัน และอีกประมาณ ๔๘.๘ มีความต้องการแตกต่างกัน เปรียบเทียบกับคู่สมรสที่มีฐานะยากจนจำนวนร้อยละของคู่สมรสที่มีความต้องการเท่ากับร้อยละ ๔๘.๒ ที่มีความต้องการแตกต่างกันประมาณ ๕๐.๘

การเปรียบเทียบจำนวนบุตรในอุคมคติ กับจำนวนบุตรที่คาดว่าจะมี ได้มีการเตรียมการศึกษาเรื่องนี้ไว้ แต่เนื่องจากขนาดของตัวอย่างซึ่งต้องเป็นสตรีวัยเจริญพันธุ์ และต้องการบุตรเพิ่มจากจำนวนที่มีอยู่ มีเพียง ๘๐ รายจากตัวอย่าง ๑,๐๘๘ จึงเห็นว่าไม่อาจจะทำการศึกษาได้ในครั้งนี้

ตารางที่ ๒๔ จำนวนร้อยละของคู่สมรสที่ภรรยาอยู่ในภาวะเจริญพันธุ์
จำแนกตามการเปรียบเทียบจำนวนบุตรในอุดมคติและ
การเปรียบเทียบระดับการศึกษาของคู่สมรส

ระดับการศึกษา	จำนวนบุตรในอุดมคติ			รวม	
	สูง มากกว่า ภรรยา	เท่ากับ ภรรยา	ต่ำ น้อยกว่า ภรรยา	ร้อยละ	จำนวน
ระดับการศึกษา สูง สูงกว่าภรรยา	๗.๓	๕๓.๓	๓๙.๔	๑๐๐.๐	๕๖
ระดับการศึกษา ต่ำ เท่ากับภรรยา	๑๔.๔	๕๑.๕	๓๔.๓	๑๐๐.๐	๒๖
ระดับการศึกษา ต่ำ ต่ำกว่าภรรยา	๑๔.๑	๕๖.๓	๓๐.๖	๑๐๐.๐	๕๗
รวม	๑๑.๐	๕๕.๔	๓๔.๑	๑๐๐	๔๕๖

ตารางที่ ๒๔ จำนวนร้อยละของคู่สมรสที่ภริยาอยู่ในภาวะเจริญพันธุ์
 จำนวนตามการเปรียบเทียบจำนวนบุตรในอุดมคติและ
 ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว

ฐานะทางเศรษฐกิจ ของครัวเรือน	จำนวนบุตรในอุดมคติ			รวม	
	สูงมีมากกว่าภริยา	สูงมีเท่ากับภริยา	สูงมีน้อยกว่าภริยา	ร้อยละ	จำนวน
จน	๓๓.๘	๕๐.๓	๑๕.๙	๑๐๐	๒๐๓
ปานกลาง	๓๖.๖	๔๕.๘	๑๘.๐	๑๐๐	๑๗๖
รวย	๒๕.๙	๔๘.๒	๒๕.๘	๑๐๐	๕๔
ไม่ทราบ	๒๑.๙	๕๗.๒	๒๑.๙	๑๐๐	๑๔
รวม	๓๒.๐	๔๘.๙	๑๙.๑	๑๐๐	๔๔๓